

Posudek na bakalářskou práci
Tomáš W. Pavlíček
Rozbor korespondence Josefu Hlávkoví
(Komunikační strategie, stylizace jednoho mecenáše a sebestylizace pisatelů
dopisů)

Tomáš Pavlíček zvolil pro svou bakalářskou práci na první pohled tradiční téma - zpracování korespondence významné osobnosti, v tomto případě architekta a velkého mecenáše Josefa Hlávky (1831-1908), ale rozhodl se neanalyzovat tuto korespondenci jen pomocí tradičních historických přístupů a pomocně historických věd – paleografie, epistolografie atd., ale i moderních interdisciplinárních přístupů, tedy za pomoci metod, využívaných v současné době teorií komunikace; zde mohl zúročit i svá studia českého jazyka.

Rozčlenil svou práci po Úvodu (obsahujícím biografickou skicu Hlávky, zdůvodnění výběru korespondentů, nastínění otázek a hypotéz i rekapitulaci základní literatury) do následujících kapitol I. Formální rovina dopisu; II. Žánry v korespondenci; III. Jazyk komunikace; IV. Obsah a myšlenková rovina korespondence. Účel dopisu; V. Stylizace a sebestylizace; VI. Komunikační perspektiva a strategie; VII. Sociální stratifikace pisatelů, korespondenční sítě, VIII. Institucionalizace osobnosti. (Celkem 45 stran). Další, a to rozsáhlou součástí práce je vlastní edice korespondence (109 stran).

Autor psal práci s entuziasmem, zodpovědně, se znalostí věci a se sympatickým záměrem vyprovokovat diskusi o tom, jak vydávat (nutně výběrově) obsáhle zachovanou korespondenci takových významných osobností, jakou byl bezesporu Josef Hlávka. Pavlíček se musel navíc vypořádat s velkým problémem – neměl totiž ještě k dispozici kompletně uspořádaný fond Josefa Hlávky, uchovávaný v Literárním archivu PNP. Do této edice vybral tedy s rozmyslem a s ohledem na sociální i profesní rozvrstvení dopisy těchto osobností (Eduard Albert, František Bílek, Svatopluk Čech, Antonín Dvořák, Josef Fanta, Havelkovi, Jaroslav Herold (byl to ale nejspíš Josef Herold), Jaroslav Hilbert, Alois Jirásek, Josef Jireček, Josef Kořán, Jan Kubelík, Jiří Kristián, kníže z Lobkovic, Karel Matušík, Josef Ladislav Píč, Antonín Randa, Bohuslav Raýman, František Ladislav Rieger, Hanuš Wihan. Výběr bych snad v budoucnu doporučila rozšířit např. o Albína Bráfa či z umělců o Josefa Václava Sládka.

Pavlíček volil náročný způsob práce a je si vědom úskalí svých přístupů, nabízí je také jako jednu z možností číst dopisy Hlávkoví. Už samotné prostudování dopisů (zmiňuje počet 1737 dopisů), jejich výběr, přepis, v mnoha případech registování, přípravení edice, charakteristika jednotlivých autorů dopisů si stejně jako zvládnutí přístupů teorie komunikace zaslouží respekt a vyžaduje uznání. Jde o zdařilou práci, proto uvažuji kromě jejího posouzení formou připomínek a námětů o jejím budoucím prohloubení s cílem ji vbrzku vydat ve vhodném periodiku (např. sborník Archivu AV ČR).

Pavliček usiluje svou prací a zejména připravenou edicí korespondence o všestrannější obraz Josefa Hlávky, než jaký známe z tradiční, především starší literatury, hovoří v tomto smyslu i o „mýtu“ Josefa Hlávky. (I jím připravená edice ale – podle mého názoru – vlastnosti připisované tomuto „mytickému“ Josefu Hlávkoví, jen potvrzuje). Nutné by bezesporu v této souvislosti bylo pro obraz Josefa Hlávky, tak jak jej míní Pavliček podat, podobným způsobem zpracovat korespondenci Hlávkou vypravovanou: komu a jak a o čem psal? Toho si je ovšem Pavliček vědom, v rámci jedné – navíc bakalářské práce – by tento požadavek byl stěží naplnitelný. Nejen bezesporu zajímavé, ale také nutné, by pak bylo pro tento „nový obraz“ Josefa Hlávky jej vykreslit na základě vzájemné korespondence osob, které si o Hlávkoví psaly, vždyť víme, že v těchto dopisech byl zmiňován při všem respektu k němu i velmi lapidárně – „Balmaceda“ (podle jednoho soudobého jihoamerického diktátora). Kdo a jak psal svým přátelům o Hlávkoví a jak se pak zase tentýž pisatel sám stylizoval ve svých vlastních dopisech Hlávkoví? Přiznám se, že bych nejdříve podnikla tento výzkum v dopisech Josefa Svatopluka Machara.

Pavliček otvírá svými položenými otázkami (namátkou jmenuji např. rychlost poštovní komunikace, frekvence dopisů) řadu problémů, které sice není možno na základě jedné výběrové edice zodpovědět, ale je důležité si je uvědomit a sledovat je v celé široké škále korespondencí, tak jako je obvyklé již v zahraniční odborné literatuře, kterou autor záslužně reflektuje. Limitována je v případě této edice dopisů Hlávkoví především snaha sledovat komunikační síť, tedy v zahraniční literatuře intenzivně zkoumanou problematiku; ty je třeba rekonstruovat na základě kompletní korespondence, ne ve výběru, zde proto mohly být jen zmíněny. Dalším okruhem problémů je autorem sledovaná (v kapitole 3) Morfologická a lexikální rovina, styl dopisů a stylistická úroveň pisatele, zejména používání společenských frází, stylizace skromnosti, formulace žádosti a poděkování: tady bych pro budoucí zpracování tohoto okruhu problémů konfrontovala využití jazykové prostředky s dobovými příručkami, jak psát různé typy dopisů (tzv. „dopisovatelí“). Tato literatura byla početná a Pavličkem zvolený výběr korespondence Hlávkoví by mohl také pomoci odpovědět na otázku, zda a jak byla konkrétně využívána. Samozřejmě je také, že vztah mnohých pisatelů k Hlávkoví (v tomto konkrétním případě např. Karla Mattuše) by bylo možné se znalostí širšího kontextu formování jejich vzájemných vazeb vysvětlit důkladněji než jen z této jejich vzájemné korespondence.

Pavličkem připravená edice dostala s přehledem požadavků, kladeným na bakalářskou práci, myslím, že je v mnohém i překročila. Nabízí navíc pro budoucí zpracování zodpovědně vybraný a edičně zpracovaný pramenný materiál, jemuž je možné klást i další otázky: např. jak Hlávka řídil „svou“ akademii? Jak ovlivňovala politická stanoviska vývoj ve vědecké instituci? Co vše ovlivňovalo počátky zahraniční vědecké spolupráce? Pičovy dopisy zase dávají nahlédnout do práce a záměrů Archeologické komise při ČAVU. Či z jiného okruhu: Byla opravdu spořivost, šetřnost či eufemisticky řečeno „hospodárnost“ obecnou vlastností Hlávkových vrstevníků? Jaké a kam podnikali lidé Hlávkovy generace a jeho společenské úrovně cesty? Jak je reflektovali?

Pavličkova práce je vybavena standardním vědeckým aparátem. Pavliček navíc při svém úsilí upozornit na nové možné přístupy při zodpovězení nastíněných otázek připojil ke své práci grafy a tabulky. Grafy vypadají velmi pěkně, byly jistě pracné, ale s trochou

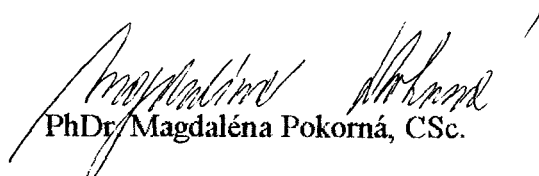
nadsázky je možné říci, že na mnohé – pomocí nich zodpovězené otázky – autor dokázal odpovědět v textu prostou logickou argumentací: vzájemná korespondence byla prostě častější v době, kdy pobýval Hlávka v Lužanech a jeho přátelé v Praze či na svých letních bytech.

S trochou lítosti – u jinak perfektně vybavené práce – zmiňuji, že – vzhledem k velké pozornosti věnované formální i materiální stránce dopisů – není doplněna kopií některého z nich. Ale to bude jistě součástí budoucí vydané edice, k níž si autor touto svou studentskou prací připravil zdařilý základ.

Bakalářská práce Tomáše Pavlíčka není prosta tak jako mnohé jiné práce tohoto typu na několika místech určitých formulačních neobratností či příliš rychlého zobecnění na základě jednotlivostí (př. s. 34 či s. 41 v souvislosti s reakcí B. Raýmana na Hlávkovu závěť), objevují se i nepřesnosti ve čtení (paní majorka je Hlávková sestra Matylida, provdaná Mayerová), některé dopisy by bylo možno na základě kontextu přesněji datovat (např. Albertovy dopisy týkající se přípravy jeho proslovu při slavnostním zahájení činnosti akademie). Subjektivně mohu v této souvislosti také připomenout, že se nedomnívám, že by l užany bylo třeba nějak stylizovat, jak autor z některých dopisů vyvozuje, opravdu mají půvab a byly pro mnohé umělce či Hlávkovy přátele oázou a „tvůrčí dílnou“ v pravém slova smyslu, nebylo divu, že na ně pak vzpomínali jen v tom nejlepším. O některých termínech (zejména často užívané slovo „hlávkolog“ či „narátor“ při označení autora dopisu) by bylo možné diskutovat.

Navrhuji, přes výše zmíněné připomínky a doporučení tuto podnětnou a svědomitě vypracovanou práci Tomáše Pavlíčka jednoznačně k obhajobě a navrhuji hodnocení - výborně.

V Praze 7. září 2006

PhDr. Magdaléna Pokorná, CSc.